

Ciljevi i zadaci u koncepcijama osnovnog vaspitanja i obrazovanja u Republici Makedoniji

-komparativni pristup-

Prof. D-r Snežana Mirasčieva

Pedagoški fakultet

Univerzitet "Goce Delčev" Štip, Republika Makedonija

snezana.mirascieva@ugd.edu.mk

smirascieva@yahoo.com

Apstrakt: Cilj osnovnog vaspitanja i obrazovanja je osnova planiranja i programiranja nastavnog rada u osnovnoj školi. Kao društveno uslovljene kategorije, vaspitanje i obrazovanje, kao i ciljeve vaspitno-obrazovnog rada su pokretači progressa u budućnosti na individualnom i društvenom planu. Potrebe novog vremena intencionalno su usmerene prema promenama u vaspitnju i obrazovanju iz sadržinskog, organizacijskog, tehničko-tehnološkog i teleološkog aspekta. U tom smislu predmet interesa ovog rada su ciljevi i zadaci vaspitno-obrazovnog rada u različitim koncepcijama osnovnog obrazovanja u Republici Makedoniji. Komparativna analiza pokazuje da je ustvari reč o dubokim promenama u sadržinskom i strukturnom smislu kao i prelaz iz deklarativnosti prema taksonomskom i operacionaliziranom pristupu u opredeljivanju vaspitno-obrazovnih ciljeva.

Ključne reči: ciljevi, zadaci, koncepcije osnovnog vaspitanja i obrazovanja.

Umesto uvoda

Razume se da se promene kao svetski trend u osnovnom obrazovanju prihvataju i u Republici Makedoniji kao neizbežnost koja je uslovljena potrebama otvorenosti i korespodencije našeg obrazovanja sa onim u razvijenim zemljama. To znači da se prevaziđe jedan sistem koji nije dovoljno standardizovan, već je stereotipan i tradicionalistički, još uvek generalno autoritaran i pun akademizma. Sistem koji neguje stil rada gde učenik više pamti a manje razume, učenik zna ali ne ume. Tako je jedan od ključnih trenutaka koji treba da sublimiše sve pokušaje obrazovne institucije promocija efektivne osnovne škole. Pokušaj kreiranja škole po meri deteta rezultat je promene u tom smeru. Promocija efektivne škole bazira se na osnovnom principu "obrazovanje za sve" koji se

odnosi na obezbeđivanje kvaliteta u obrazovanju, jednak pristup svima, kao i obrazovanje adaptirano prema individualnim i socijalnim potrebama. Ovako utemeljeno obrazovanje dobija humanistički karakter i karakteriše se inkluzivnošću, participativnošću i otvorenosću. U tom smislu, misija osnovnog obrazovanja je pre svega usmerena prema razvoju takve ličnosti koja može da preuzme individualnu, ličnu, porodičnu i građansku odgovornost, ličnosti koja je nezavisna, otvorena, kritična i demokratska, ličnosti koja poseduje veštine i kompetencije za akciju. Jedan od ciljeva je obrazovanje koje poštuje i razvija individualne potrebe, interese i afinitete ličnosti sa jedne strane, i obrazovanje koje jača osećaj pripadnosti zajednici, obrazovanje koje vaspitava ka socijalizaciji u duhu društveno prihvaćenih vrednosti i ideala, neguje duhovno, kulturno i istorijsko nasleđe s druge strane.

Pogled u prošlost

Misija kvalitativnog obrazovnog sistema producira ciljeve koje treba postići. Prema tome, prvi korak je pitanje šta se podrazumeva pod pojmom cilj. Cilj u širem smislu reči predstavlja očekivani rezultat ili sve manje ili veće, više ili manje trajne promene koje nastaju u ličnosti učenika kao posledica aktivnosti u vaspitno-obrazovnom procesu.

Uopštavanje prilikom definisanja vaspitno-obrazovnih ciljeva je još jedna od karakteristika te koncepcije. Nijedna aktivnost ne može da se realizuje uopšteno; za to su potrebne konkretne aktivnosti. Prema tome, ako cilj treba da bude postignut preko nekih konkretnih postupaka, onda taj cilj treba da bude konkretniji i tačnije definisan. Uopšteno definisan cilj nije operativan.

Što se tiče načina postizanja vaspitno-obrazovnih ciljeva u koncepciji osmogodišnjeg osnovnog obrazovanja, cilj je istaknut, a direktna je veza između sadržaja i metoda i aktivnosti. Cilj nije direktno povezan sa konkretnim sadržajem, a planiranje je sadržinsko.

Iz ugla sadašnjosti

Kada je reč o kvalitativnim postignućima i efektivnoj osnovnoj školi, nastavni plan i program su najvažnija osnova planiranja, organizacije i evaluacije vaspitno-obrazovnog procesa. Time oni imaju centralno mesto u obrazovnoj politici. Nastavnim planom i nastavnim programom obuhvaćeni su sadržaji obrazovanja, nastave i učenja. Iz tih razloga inoviranje nastavnih planova i programa privlači mnogo veći interes u stručnoj i široj javnosti.

Nova koncepcija devetogodišnjeg osnovnog obrazovanja, kao i novi nastavni programi fokusirali su se na principe, ciljeve, sadržaje, aktivnosti i očekivane rezultate. U stvari, oni trasiraju

novi pristup planiranju i organizaciji nastave, što je u skladu sa novim potrebama učenika u životu, kao i društvenim, ekonomskim i kulturnim potrebama.

Najznačajnija promena u razvoju koncepcije je pomeranje težišta obrazovnog procesa sa sadržinskog planiranja i programiranja na ciljno-sadržinsko programiranje. Drugim rečima, eksplicitnije su planirani očekivani efekti-postignuća učenika (znanje, sposobnosti, sadržaji, sredstva, aktivnosti koje su jasno definisane u osnovnom obrazovanju). To daje osnovu merenja i proveravanja postignuća i kvaliteta u obrazovanju. Dakle, ovo je velika mogućnost da nastavnici samostalno konkretiziraju nastavne sadržaje i metode nastavnog rada u potpunoj saglasnosti sa antropološkim, psihološkim i sociokulturnim pretpostavkama u kojima se odvija obrazovni proces. Ovo je mogućnost za izražavanje stručnosti i kreativnosti nastavnika. Bitne tekovine ovog pristupa odnose se na: korišćenje sadržaja i nastavnih metoda u povezivanju učenja i iskustva učenika, fleksibilnu organizaciju nastavnih časova, podsticanje individualne aktivnosti, kao i podsticanje socijalizacije i kooperativnosti u učenju.

Šta je pokazala komparativna analiza?

Komparativna analiza stare (osmogodišnje) i nove (devetogodišnje) koncepcije osnovnog obrazovanja u delu vaspitno-obrazovnih ciljeva urađena je na nekoliko parametara.

- U kontekstu promene i imperativa društvenog progresa, vaspitno-obrazovne ciljevi i zadaci prate potrebe savremenog društva u obe koncepcije osnovnog obrazovanja. Dakle, promene u društvu nalažu promene u ciljevima vaspitanja i obrazovanja. Komparacija koncepcije osmogodišnjeg i devetogodišnjeg osnovnog obrazovanja u Republici Makedoniji pokazala je da u odnosu na ovaj pokazatelj ne postoji razlika u koncepcijama.
- Analiza vaspitno-obrazovnih ciljeva u smeru povezanosti između ciljeva i zadataka pokazala je da i po ovom pitanju ne postoji razlika u koncepcijama. Drugim rečima, to znači da zadaci proizilaze iz ciljeva tako da postoji konzistencija između ciljeva i zadataka.
- Vaspitno-obrazovne ciljeve smo upoređivali i po pitanju saglasnosti između ciljeva i sadržaja. I sa ovog aspekta primetili smo da nema veće razlike u koncepcijama. Znači, promene u ciljevima prate promene u sadržajima obrazovanja i obrnuto. Novi ciljevi nameću nove nastavne sadržaje, što je obeležje obe koncepcije.
- Kada smo već kod ciljeva i sadržaja, ipak postoji razlika u koncepcijama. Tako u staroj koncepciji, zbog uopštenosti u definisanju ciljeva nije ukazano na konkretnije sadržaje koji su u funkciji postizanja određenog nastavnog cilja, mada postoji jedan element koji se odnosi na opredeljivanje znanja i sposobnosti koje učenici treba da usvoje i razviju kao cilj, što sasvim

jasno ukazuje na jednu stranu razvoja ličnosti učenika. Situacija je različita u novoj devetogodišnjoj koncepciji. Tako je jedan definisan cilj u direktnoj vezi sa određenim sadržajem i bazira se na jednom holističkom i intergriranom pristupu koji obuhvata ličnost učenika u potpunosti.

➤ Komparirajući dve koncepcije osnovnog obrazovanja došli smo do saznanja da se ono što je specifično u novoj koncepciji odnosi na jasnije, preciznije i konkretizovanije ciljeve u etapi definisanja. Pre svega, reč je o taksonomiji ciljeva. Taksonomsko opredeljivanje ciljeva vaspitanja i obrazovanja ima velike prednosti kao što su:

- ❖ omogućuju individualizaciju nastave;
- ❖ ovako definisani ciljevi pomažu učenje učenika;
- ❖ ovako definisani ciljevi su odlično sredstvo za organizovanje različitih aktivnosti u nastavi;
- ❖ obezbeđuju adekvatnu nastavu;
- ❖ stvaraju hijerarhiju ciljeva i sukcesivnost;
- ❖ pomažu dijagnosticiranje problema u nastavi;

Dakle taksonomski pristup u opredeljivanju vaspitno-obrazovnih ciljeva čini te ciljeve operacionalnijim, diferenciranijim, konkretnijim i jasnijim. To su ciljevi koji integriraju znanja i aktivnosti.

➤ Upoređivali smo vaspitno-obrazovne ciljeve iz ugla sadržaja samih ciljeva i terminologije koja je korišćena. Naime, analizirajući pojmove i termine koji su upotrebljavani u formulisanju ciljeva u obe koncepcije utvrđene su značajne razlike. Tako su u staroj koncepciji najčešće korišćeni izrazi kao “da nauči”, “da razume”, “da zna”. Ovi izrazi nisu adekvatni prilikom formulisanja vaspitno-obrazovnih ciljeva zato što se znanje učenika ne može direktno posmatrati. Kao ilustraciju navodimo sledeći primer. ”Jedan od ciljeva nastave matematike u III razredu osmogodišnje osnovne škole je da učenik razume prvu klasu dekadnog zapisa prirodnih brojeva” (Nastavni plan i program, 1997, str.132). Ili, kao što navodi sledeći primer “upoznati učenike sa osnovama ekologije” (Nastavni plan i program iz prirode i društva za III razred, 1997, str.147). Preopšti pojmovi u definisanja vaspitno-obrazovnih ciljeva daju prizvuk deklarativnosti tako opredeljenom cilju. Potpuno se slažemo sa mišljenjem didaktičara da je najbolje upotrebljavati termine kao što su ”da

upotrebljava”, ”da crta”, “da određuje”, ”da objašnjava”, (Petrov, 1998). To je specifično u novoj koncepciji devetogodišnjeg osnovnog obrazovanja, (Koncepcija devetogodišnjeg osnovnog vaspitanja i obrazovanja, 2007). Primera radi: “Jedan od ciljeva nastave matematike u IV razredu devetogodišnje osnovne škole je da učenik primenjuje osnovne aritmetičke operacije prilikom rešavanja problema iz prakse (Nastavni program matematike IV razreda devetogodišnjeg osnovnog obrazovanja, 2008, str. 4).

➤ Komparativna analiza pokazala je da obe koncepcije zadržavaju osnovni model kurikuluma gde su tri osnovna pitanja: šta? (sadržaji koje treba učiti), zašto? (ciljevi koje treba postići) i kako? (organizacija nastave u odnosu na metode, postupke, sredstva). I ne samo to: postoji povezanost između ta tri elementa. Međutim, razlika je u redosledu. Tako stara koncepcija polazi od sadržaja preko nastavnih strategija do cilja. U novoj koncepciji polazna tačka je cilj preko sadržaja i na kraju dolaze nastavni postupci. Tu se nastavna strategija opredeljuje na kraju ciklusa planiranja i programiranja vaspitno-obrazovnog procesa. Dakle u novoj koncepciji redosled ide od cilja, preko sadržaja do metoda i aktivnosti. Drugim rečima, naučna osnova i sadržinsko opredeljivanje vaspitno-obrazovnih ciljeva otkrivaju puteve i sredstva njihovog postizanja.

Šta može da se zaključi?

Pitanje vaspitno-obrazovnih ciljeva je osnovni problem didaktike, pedagogije i svih vaspitno-obrazovnih institucija. Specifična karakteristika delatnosti čoveka je njena saznajna i teleološka priroda. Kao u svakoj ciljno usmerenoj delatnosti, tako i u vaspitno-obrazovnom procesu određeni ciljevi rukovode tim procesom. U najopštijem smislu cilj je misao i željeni rezultat neke aktivnosti. Vaspitno-obrazovni ciljevi su idealni saznajno-planirani odraz mogućeg očekivanog rezultata vaspitno-obrazovnog procesa prilikom sagledavanja uticaja različitih faktora i uslova. Jasan saznajni cilj određena je pretpostavka izbora adekvatnih metoda i sredstava njegovog postignuća. Tek kada se tačno definiše vaspitno-obrazovni cilj, tada se mogu se određivati sadržaji i sredstva postizanja tog cilja, što je specifična aktuelne koncepcije osnovnog obrazovanja u Republici Makedoniji danas.

Reference

- Министерство за образование и наука (2007) *Концепција за деветгодишно основно воспитание и образование*, Скопје: Биро за развој на образованието

- Министерство за образование и физичка култура (1997): *Наставен план и наставни програми III одд.*, Скопје: Педагошки завод на Македонија
- Министерство за образование и наука (2008): *Наставни програми за IV одд.*, Скопје: Биро за развој на образованието
- Петров, П. (1998): *Дидактика*, София: ВЕДА СЛОВЕНА- ЖГ